

„*Et Land, hvortil nordiske Traditioner altid have knyttet sig*“

KAMPEN OM GRØNLAND 1855-56

AF

JENS LEI WENDEL-HANSEN

[J]eg er bleven ganske uklar med Hensyn til Grønland. Det hedder i Lovforslaget, at Grønland er en Colonie; det hedder i Motiverne, at Grønland er et Biland, og det hedder atter i Motiverne, at Grønland er en Domaine. Grønland er altsaa et Stykke Colonie, et Stykke Biland og et Stykke Domaine; men, om det nu skal skilles ad i 3 Dele, eller hvorledes det skal deles, det veed jeg ikke.¹

Denne frustrerede eller nok snarere polemiske kommentar blev fremført i Folketinget den 10. december 1855 af bondevennen J.A. Hansen. Den er ikke det eneste eksempel, der findes på en sådan forstillet uvidenhed fra Hansens side. De kom frem, når han var konfronteret med politiske modstandere fra det akademiske borgerskab, der til trods for – eller måske endda på grund af – deres dannelse ikke formåede at udtrykke sig klart om tingenes tilstand.

Modtageren af denne hansenske specialitet var konseilspræsident og indenrigsminister P.G. Bang. Han havde ugen inden fremlagt et forslag til lov om, at Dansk Vestindiens og Grønlands indre anliggender skulle overgå fra Kongeriget Danmarks såkaldte særlige anliggender, der var underlagt Junigrundlovens politiske system og dermed reguleret af Rigsdagen, til at være et fælles helstatsligt anliggende. Som følge af de internationale forhandlinger efter Treårskrigen havde den danske regering forpligtet sig til at indføre en fællesforfatning for det danske monarki med et parlament, Rigsrådet, der skulle regu-

¹ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlinger i Folkethinget*, sp. 147. I forbindelse med udarbejdelsen af denne artikel har navnlig Ole Marquardt været til stor hjælp, ikke mindst pga. de af ham udarbejdede excerpter af *Rigsdagstidende* for den behandlede periode, som han har overdraget mig. Dette har bidraget til en klargørelse af en række af artiklens pointer. For dette såvel som for givende samtaler om artiklens genstand skylder jeg ham tak.

lere monarkiets fælles anliggender, men dette nødvendiggjorde samtidig en klar angivelse af, hvilke anliggender der måtte betragtes som fælles, og hvilke der var „særlige“ og fortsat kunne forblive under Junigrundloven og Rigsdagen. Regeringen foreslog med udgangspunkt i de praktiske forhold, at de koloniale anliggender ikke adskiltes i ydre og indre, men helt og aldeles blev fælles anliggender. Dette afstedkom en længere diskussion ikke bare om, hvorvidt Grønland var tættere knyttet til Kongeriget Danmark end til monarkiets øvrige dele, men også om Grønlands statsretslige status. Var det en koloni, et biland eller et domæne, og betød det overhovedet noget?

Med denne debat som omdrejningspunkt skal det i det følgende undersøges, hvilken forfatningsmæssig stilling Grønland havde under Junigrundloven, og på hvilket grundlag. Foruden den retshistoriske interesse, dette må have i sig selv, kaster det også lys over den danske offentligheds opfattelse af det specifikt danske forhold til Grønland og dermed over den generelle opfattelse af, hvad Danmark var.

Forskningsmæssigt og metodisk afsæt

Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1849 etablerede i Danmark det i forfatningsmæssig henseende nye begreb *Danmarks Rige* for de dele af riget, der var omfattet af Grundloven. Det omfattede flere elementer end det egentlige Danmark, men færre end hele det danske monarki. Begrebets tilsyneladende noget rodede historie har endnu ikke været genstand for selvstændig behandling, men de forskellige oversøiske territoriers tilknytning til enheden har været delvist analyseret.

De samtidige statsretseksperter forhold til spørgsmålet vil blive mere udførligt behandlet nedenfor, her skal blot deres overordnede svar på spørgsmålet samt senere historiske udlægninger skitseres. Generelt er det dog bemærkelsesværdigt, hvor lidt der findes om Grønlands statsretslige stilling hos de samtidige statsretseksperter.

Professor i retsvidenskab J.E. Larsen benytter begreberne *biland* og *koloni* vilkårligt i alle udsagn, der må formodes også at omfatte Grønland. I sine statsretslige afhandlinger, der blev udgivet posthumt i 1857, men som tydeligvis var forfattet inden afklaringen af det slesvigske spørgsmål efter Treårskrigen, der endte med at holde Slesvig uden for Grundloven, beskriver Larsen Danmarks Rige som bestående af det egentlige Danmark samt de med dette forenede lande, Slesvig, Island og Færøerne, der har større eller mindre provinsiel selvstændighed. Dertil hørte også „de danske Colonier udenfor Europa, men som underordnede Bilande, idet de vel ere undergivne samme Statsmagt, men ikke have nogen Deel i Folkerepræsentationen“.²

² J.E. Larsen: *Statsretslige Foredrag og Afhandlinger efter 1848*, Kbh. 1857, s. 24.

I professor C.G. Holcks statsforfatningsret fra 1869 behandles „Statsterritoriet“ ganske kort og defineres på følgende måde: „Efter det Anførte bestaaer den danske Stats Territorium nu foruden Bilandene og Kolonierne kun af det egentlige Kongerige Danmark“. Holck fastslog imidlertid klart, at bilandene var Færøerne og Island, kolonierne Dansk Vestindien og Grønland.³

I professor Henning Matzens statsforfatningsret og professorerne Carl Goos' og Henrik Hansens statsret fra slutningen af århundredet benævnes Grønland derimod *biland*.⁴ Hos Matzen nævnes af relevante retskilder i forbindelse med territorierne uden for Danmark kun den islandske forfatningslov, loven om Færøernes Lagting og den vestindiske koloniallov og dermed altså ingen grønlandsk pendant, hvorfor Grønland må opfattes som underkastet Grundlovens politiske organer.⁵ Goos og Hansen fremfører, at „Grønland som Statstilbehør [er] umiddelbart underkastet Hovedlandets politiske Organer“, men derudover også, at „Det er en Følge af Grønlands naturlige Beskaffenhed og af Beboernes kun halvt civiliserede Standpunkt, at der for denne Landsdel ikke har kunnet være Tale om en egentlig ordnet Forfatning og Forvaltning“, hvorefter det pointeres, at Grønland styres af Indenrigsministeriet i verdslig henseende, af Kultusministeriet i gejstlig henseende.⁶

Denne gentagne pointe, at Grønland er underlagt Danmarks Riges statsmagt, kan formodes udledt af Kancelliets skrivelser af 29. april 1819 og 11. oktober 1828, der fastslog, at såvel europæere i Grønland som grønlændere i Den Kongelige Grønlandske Handels tjeneste var underlagt dansk lov. Dette drejede sig om få hundrede personer. Så længe der ikke opstod uklarhed eller uenighed om, hvad dette yderligere indebar, skulle der ikke yderligere tages stilling til Grønlands forhold til riget. Det var imidlertid netop en sådan uenighed, der opstod i 1855, som gør denne debat særlig egnet til undersøgelse.

Grønlands forfatningsmæssige stilling under Junigrundloven i almindelighed og 1855-debatten i særdeleshed har været ret sparsomt behandlet i den historiske litteratur. Det er den generelle tendens enten at undgå spørgsmålet om Junigrundlovens eventuelle betydning

³ C.G. Holck: *Den danske Statsforfatningsret*, bd. I, København, 1869, s. 120, 122.

⁴ Henning Matzen: *Den danske Statsforfatningsret*, bd. I, København 1888, s. 31. Carl Goos & Henrik Hansen: *Den danske Statsret*, København 1890, s. 2.

⁵ Matzen 1888, s. 30.

⁶ Goos & Hansen 1890, s. 2, 314.

for Grønlands statsretslige stilling⁷ eller kort og med beskedne henvisninger afvise, at den havde en formel betydning⁸ – et synspunkt, der også findes i Grønlandskommissionens betænkning fra 1950.⁹ I tilknytning til det sidstnævnte synspunkt føjer både Mads Lidegaard og Finn Gad dog til, at Grønland som koloni – i overensstemmelse med kolonihistorien generelt – blev præget af de tendenser i moderlandet, hvormed de knytter an til den efterfølgende udvikling af forstanderskaberne og liberale overvejelser om monopolets ophævelse.¹⁰

Afvigende fra denne opfattelse står dog f.eks. professor i statsforfatningsret Max Sørensen, der i sit statsforfatningsretslige værk udgivet i 1970'erne hævder den opfattelse, at Grønland var omfattet af Grundloven i den forstand, at den var underkastet beslutningerne i de politiske organer, Grundloven etablerede, men at Grønland ud over den undtagelse, som også J.E. Larsen gjorde gældende, at Grønland ikke havde rigsdagsrepræsentation, heller ikke var omfattet af magtdelingsprincippet og frihedsrettighederne.¹¹

Debatten om grønlandske anliggendes varetagelse i 1855-56 er så godt som overset i litteraturen. Undertegnede har kun fundet den behandlet i grønlandsdelen i jubilæumsværket *Den danske Rigsdag*, der i øvrigt kun har efterladt få stene uvendt i den danske parlamentariske historie. Her er et par af de slagkraftige indlæg – bl.a. det i begyndelsen citerede af J.A. Hansen – fremdraget, men P.P. Sveistrups overordnede pointe bliver ikke mere konkret i hans beskrivelse af forholdet, end at sagen viste, at der eksisterede uklarhed om Grønlands statsretslige stilling.¹²

Mest bemærkelsesværdigt er, at den heller ikke er genstand for undersøgelse i den overordnede diskussion, der navnlig de seneste år har verseret om Grønlands historiske forhold til Danmark, hvilket denne

⁷ Følgende er henvisninger til steder, hvor det kunne have været relevant at nævne Junigrundloven, men hvor det ikke bliver gjort: Mads Lidegaard: *Grønlands Historie*, København, 1962, s.110-111. P.P. Sveistrup: „Rigsdagen og Grønland“ i *Den danske Rigsdag*, bd. VI, København 1953, s. 213-214. Jørgen Viemose: *Dansk kolonipolitik i Grønland*, København 1977, s. 41-44.

⁸ Mads Lidegaard: *Ligestilling uden lighed – En oversigt over det statsretslige forhold mellem Grønland og Danmark*, København 1973, s. 30.

⁹ *Grønlandskommissionens betænkning*, bd. 2: „Politiske og administrative forhold i retsplejen“, København, 1950, s. 8

¹⁰ Lidegaard 1973, s. 30. Mads Lidegaard: *Det gælder Grønland*, København 1968, s. 13. Finn Gad: *Grønland*, København 1984, s. 223.

¹¹ Max Sørensen: *Statsforfatningsret*, 2. udg. ved Peter Germer, København 1979, s. 44.

¹² P.P. Sveistrup: „Rigsdagen og Grønland“ i *Den danske Rigsdag*, bd. VI, København 1953, s. 218-219.

kamp i Rigsdagen må være en vital kilde til. Den nyeste debat blev foranlediget af Thorkild Kjærgaards påstand om, at Grønland aldrig havde været en koloni, og har udfoldet sig i *Politiken*, *Weekendavisen* og *Jyllands-Posten* i 2014 og i 2015.

Diskussionen som helhed havde en del svagheder. For det første var der ingen fastlagt tidsmæssig ramme i diskussionen. Dette kom navnlig til udtryk i et af de seneste indlæg af Astrid Nonbo Andersen, der mente, at Grønland var omfattet af FN-pagtens kapitel XI om ikke-selvstyrende områder og således henviste til folkesuverænitetsprincippet som afgørende for, om der er tale om en koloni eller ej.¹³ Denne definition er historisk problematisk ved, at der her tydeligvis ikke er tale om en definition, der er skabt til historisk brug, men til at løse et konkret aktuelt problem – at der underlagt de europæiske stater fandtes ikke-selvstyrende områder, der burde have ret til at afgøre sin egen fremtid. At overføre denne betydning til ordet *koloni* historisk er anakronistisk. At begrebet ud fra et historisk synspunkt er en problematisk størrelse, kan bl.a. eksemplificeres ved følgende passage skrevet af den grønlandske lærer ved Godthåb Seminarium Frederik Nielsen i *Grønlandsposten* i 1945 i kølvandet på genetableringen af den dansk-grønlandske forbindelse efter befrielsen:

Officielt betegnes Grønland som Danmarks Koloni; men ud fra det almene Begreb af Betegnelsen Koloni er denne Betegnelse misvisende. Ved en Koloni forstaas oftest et Omraade, hvor den besiddende Magt sender sit Befolkningsoverskud hen for at udnytte Landet uden Hensyntagen til den oprindelige Befolkning. Ingen af Delene har Danmark gjort overfor Grønland.¹⁴

Om Frederik Nielsen i den forbindelse talte enten helt eller bare delvist på den grønlandske befolknings vegne, kan diskuteres, men tilbage står, at den formelle kolonistatus som defineret af FN ikke nødvendigvis er operationel, hvis den skal bruges i et historisk lys, fordi begrebet *koloni* ikke blot refererer til et spørgsmål om manglende selvstyre, da dette ville føje territorier til koloniernes kreds, som ikke traditionelt er blevet opfattet sådan – navnlig før indførelsen af konstitutionelle styreformere i løbet af 1800-tallet, hvor folkeligt selvstyre ikke var særlig udbredt nogen steder. Som Astrid Nonbo Andersen også selv

¹³ Astrid Nonbo Andersen: „Grønland var en koloni“. Kronik i *Jyllands-Posten*, 25. juni 2015. <http://jyllands-posten.dk/debat/kronik/ECE7824540/Gr%C3%B8nland-var-en-koloni/> .

¹⁴ *Grønlandsposten*, 1. juni 1945, s. 2 (122).

gør opmærksom på, så benyttede FN-pagten netop heller ikke ordet *koloni*.

Dette leder os videre til en anden svaghed ved diskussionen, nemlig kolonidefinitionen. Astrid Nonbo Andersen benytter sig som nævnt af definitionen for et ikke-selvstyrende område. Inge Seidings og Søren Ruds indlæg i debatten inddrager derimod en overordnet kolonidefinition ved at fokusere på, at „den koloniserende part oplevede sig som herskere over (og ansvarlige for) den koloniserede befolknings skæbne“.¹⁵

Både forfatteren Kim Leine og Thorkild Kjærgaard definerer en koloni politisk-økonomisk som et af kolonimagten udbyttet område med en undertrykt befolkning, men de drager hver deres konklusion: Kjærgaard, at Grønland ikke var en koloni, Leine, at Grønland var det.¹⁶ Samme definition synes både Mads Lidegaard og netop citerede Frederik Nielsen at benytte sig af med den konklusion, at den fraværende økonomiske udbytning og kulturelle og fysiske undertrykkelse viser, at der er forskelle på den danske kolonisering i Grønland og den samlede europæiske kolonisationsbevægelse.¹⁷

Her må man imidlertid stille det spørgsmål, om den historiske forståelse af selve koloniperioden styrkes ved, at man forsøger at måle den efter et teoretisk begreb, som ikke nødvendigvis har særlig meget med den samtidige opfattelse at gøre. Således var FN-pagtens kapitel om ikke-selvstyrende områder jo netop som nævnt en definition, der ikke havde noget historisk formål, men skulle stille fordring til moderlandene om at udvide folkesuverænitetsprincippet til deres afhængige områder. Definitionen af kolonisering som et undertrykkende udbytningssystem er på samme vis en forståelse, der næppe var konsensus om i imperialismens storhedstid. Seiding og Ruds definition derimod er så bred, at den også ville kunne omfatte en række andre former for magtforhold, f.eks. det feudale.

På denne baggrund har Thorkild Kjærgaard i debatten fokuseret på samtidens brug af begrebet *koloni*, og han konkluderer, at dette snare-

¹⁵ Søren Rud og Inge Høst Seiding: „Koloniprojektet er et historisk faktum“. Kronik i Jyllands-Posten, 28. maj 2015. <http://jyllands-posten.dk/debat/kronik/ECE7740185/Koloniprojektet-er-et-historisk-faktum/>.

¹⁶ Kim Leine: „Landsmænd? I don't think so“. Kronik i Jyllands-Posten, 30. januar 2015. <http://jyllands-posten.dk/debat/kronik/ECE7400966/Landsm%C3%A6nd-I-don%E2%80%99t-think-so.../>. Thorkild Kjærgaard: „Kolonitiden er et historisk falsum“. Kronik i Jyllands-Posten, 11. februar 2015. <http://jyllands-posten.dk/debat/kronik/ECE7436825/Kolonitiden-er-et-historisk-falsum/>.

¹⁷ Lidegaard 1973, s. 98-100.

re skal ses som værende i overensstemmelse med det kolonibegreb, der anvendtes i forbindelse med de tyske kartoffelbønders anlæggelse af bosteder på den jyske hede, hvilket Kjærsgaard navnlig støtter ved at pege på brugen af flertalsformen: „Kolonierne i Grønland“. Den til tider nedladende beskrivelse af grønlænderne afveg ifølge Kjærsgaard heller ikke meget fra den beskrivelse af Koldingegnens bønder, som amtmanden på Koldinghus indleverede til regeringen i 1700-tallet.¹⁸ Dette forekommer dog for det første noget ufokuseret, når formålet er at af- eller bekræfte, at 232 års tilknytning mellem Danmark og Grønland kan indfanges under ét begreb. For det andet står det spørgsmål tilbage, hvordan man så kan definere det statsretslige forhold mellem Danmark og Grønland. At der i samtiden blev brugt ordet *koloni*, men i en anden forståelse end den nutidige, gør os ikke meget klogere på selve forholdets natur.

Således er det spørgsmål uafklaret, hvordan man opfattede Grønlands statsretslige position ved begyndelsen af konstitutionalismens æra. Debatten om Grønlands plads mellem monarkiets og kongerigets forskellige forfatningsmæssige forhold spiller her en nøglerolle for forståelsen.

Bevæger vi os ud i emnets periferi, finder vi for de øvrige af rigets territorier en række studier, der kan være med til at anskueliggøre Grønlands stilling. I denne forbindelse er navnlig studierne om Dansk Vestindien relevante. Her har der aldrig hersket tvivl om forholdet til moderlandet. De tre øer var utvetydigt at forstå som dansk koloniområde. Som sådan blev de købt, som sådan blev de solgt. Poul Erik Olsen har analyseret øernes forfatningsforhold under Junigrundloven og fremhæver netop den tilbagetrukne placering, som Dansk Vestindien havde i dansk politik omkring og efter Junigrundlovens ikrafttræden.¹⁹ Denne forskning beskæftiger sig rimeligt nok ikke med spørgsmålet om, hvorfor de samme overvejelser ikke før langt senere blev bragt op i det grønlandske tilfælde, men han fremhæver enkelte generelle statsretslige pointer samt visse elementer af forholdet mellem Dansk Vestindien og Danmark, som er relevante for det danske forhold til Grønland.

Den følgende undersøgelse af forholdet mellem Grønland og Danmark i kølvandet på Junigrundlovens ikrafttræden vil primært bygge på den politiske diskussion i Rigsdagen 1855-56, suppleret med de samtidige statsretslige tolkninger samt enkelte andre beslægtede diskussioner i Den Grundlovgivende Rigsforsamling og i Rigsdagen.

¹⁸ Kjærsgaard 2015.

¹⁹ Poul Erik Olsen: „De dansk-vestindiske øer og junigrundloven“ i *Historie – Jyske Samlinger*, ny rk., bd. 18, 1989, s. 27.

Man kan stille det spørgsmål, om de modstridende udsagn, der kommer til udtryk i en politisk debat, er den bedste kilde til en analyse af et statsretsligt forhold. Hertil er at sige, at eftersom behandlingen af Grønlands statsretslige position i riget som nævnt også i samtiden var begrænset, havde dette som resultat, at retstilstanden blev fastslået ad hoc, når der begyndte at være brug for at få grænserne for den danske jurisdiktion fastsat. Dermed blev Grønlands statsretslige forhold i højere grad et produkt af en politisk end en juridisk bedømmelse. Ved at analysere den diskurs og de kernebegreber, der blev benyttet i den offentlige debat og i den afgørende rigsdagsdebat om spørgsmålet, vil de motiver, der lå til grund for den trufne beslutning, kunne klargøres. Der vil endvidere blive kastet lys over samtidens politiske bedømmelse af det dansk-grønlandske statsretslige forhold.

Under Grundloven eller ej?

I udgangspunktet synes enevældens embedsværks opfattelse af det danske monarkis indretning at have været, at man ikke kunne antage tilknytning mellem monarkiets dele, hvis ikke denne var ekspliciteret. Det lå for så vidt i sagens natur. Konglomeratstaten var ikke et produkt af folkelig sammenhængskraft, men forbandt en række områder i fyrstens person og regeringens hånd. Dette ses f.eks. i den statsretslige fremstilling, som embedsmand i Rentekammeret juristen J. Benzon-Buchwald udgav i 1846. Han tog i denne netop udgangspunkt i kongeriget Danmark, altså det *egentlige* Danmark mellem Skagen og Gedser og nord for Kongeåen. Grønland nævntes kun en enkelt gang og det som en af de tre dele, der forblev en del af det danske monarki efter Norges afståelse i 1814.²⁰

Et korrektiv til denne konglomeratlinje var førnævnte J.E. Larsens opfattelse, at „de danske Besiddelser i Grønland, Vestindien, Ostindien og Africa have ingen særegen Forfatning, men regjeres som Colonier ligefrem efter Moderlandets Grundlov“.²¹ Dette lidt anderledes synspunkt havde dog foreløbig ingen praktisk betydning, da forfatningen jo netop dikterede, at magten var samlet i fyrstens hånd.

Til fordel for J.E. Larsens synspunkt i Grønlands tilfælde taler det dog, at man i styrelsen af Grønland tog udgangspunkt i dansk lov. Dette var fastslået ad hoc og ikke sjældent på baggrund af konkrete problemer. Således var det i 1828 en konkret sag om en grønlandsk handelsvolontør ved kolonien Holsteinsborg, der havde gjort en ukonfir-

²⁰ J. Benzon-Buchwald: *Kongeriget Danmarks Statsret*, 1. del: „Statsforfatningsret“, København, 1846, s. 8.

²¹ Olsen 1989, s. 1. J.E. Larsen: *Statsretslige Foredrag og Afhandlinger før 1848*, bd. I, København, 1857, s. 142.

meret pige gravid, der førte til den afgørelse, at dansk lov også var gældende for de „indfødte og døbte Grønlændere, der staa i Handelens Tjeneste“.²² Ligeledes var det en konkret sag om incest mellem to søskende fra Frederikshaab, men uden tilknytning til Handelen, der i 1848 foreløbig klargjorde, at der var en grænse for dansk lov. De to søskende sorterede således ikke herunder.²³

De to synspunkter blev konfronteret med hinanden ved enevældens ophør, fordi besiddelsernes forening i kongen og i forfatningen ikke længere var det samme. De nationalliberale hævdede, at den folkelige samhørighed skulle være grundlaget for de statsretslige forhold – at nationen skulle danne grundlag for den forfatningsmæssige ramme. Dette rejste spørgsmålet, hvad Danmark var. Det var dette spørgsmål, der i 1842 lå til grund for Orla Lehmanns tale, hvori han proklamerede, at:

Kun naar vi selv respektere den Grændse, som Naturen, Historien og Retten have anvist os, kun da kunne vi vente at respekteres i vor Berettigelse indenfor denne Grændse.²⁴

Tidens stridsæble var Slesvig, og det var her, Lehmanns fokus lå, da han i samme tale konkluderede, at Danmarks grænse gik ved Ejderen, men var Danmark således større end det statsretlige Danmark, var der åbnet for en diskussion om, hvad der ellers var med. Dette blev relevant i Den Grundlovgivende Rigsforsamling, hvor det emne naturligt kom frem, hvilket territorium den påtænkte grundlov skulle dække. Det blev ikke, trods forslag af bl.a. J.E. Larsen,²⁵ eksplicit fastslået

²² Kancelliets Skrivelse af 11. Oktober 1828 ang. Landslovens Anvendelighed paa indfødte Grønlændere, der staa i Handelens Tjeneste.

²³ Justitsministeriets Skrivelse af 12. Maj 1848 ang., at da tvende indfødte, ved Kolonien Frederikshaab sig opholdende Grønlændere (Søskende), der havde bedrevet Blodskam med hinanden, ikke stode i Handelens Tjeneste, kunde de ikke anses efter Landets almindelige Love, saaledes som de Grønlændere, med hvem dette er Tilfældet.

²⁴ Talen blev holdt 28. maj 1842 og kan findes i Carl Ploug (red.): *Orla Lehmann - Efterladte Skrifter*, bd. 4 (1872-74), s. 263-67. Den er desuden tilgængelig på hjemmesiden *danmarkshistorien.dk*: http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/orla-lehmanns-tale-danmark-til-ejderen-28-maj-1842/?no_cache=1&cHash=b427ea7fco6fb56783fba8cc17a97469 .

²⁵ Beretning om Forhandlingerne paa Rigsdagen, København, 1849, sp. 1480. Det af grundlovsudvalget stillede forslag lød: „Det danske Rige bestaaer af Kongeriget Danmark, Hertugdømmet Slesvig, Island, Færøerne, hvilke Lande, under de med Hensyn til Slesvig og Island tagne Forbehold, danne en under nuværende Grundlov forenet udelelig Stat. Forholdet mellem dette Rige og de med samme forbundne Hertugdømmer Holsten og Lauenborg forbeholdes

i Grundloven, hvilket territorium den dækkede, men på grundlovsudvalgets opfordring fik Grundloven det formelle navn *Danmark Rigets Grundlov*, fordi dette „i Overensstemmelse med gammel Sprogbrug heelt vel kan vælges for at betegne Grundlovsomraadet, nemlig det egentlige eller saakaldte Kongerige Danmark, det saakaldte Hertugdømme Slesvig, Island og Færøerne“.²⁶ Junigrundloven kom aldrig til at gælde for Slesvig, og Grundlovens benævnelse må således ses snarere som et håb om dets kommende omfang end dets faktiske omfang.

Centralt er i denne forbindelse imidlertid, at Grønland ikke var omtalt. Det samme gjaldt Dansk Vestindien. De blev heller ikke nævnt i den endelige grundlov. Et forslag fra grundlovsudvalget havde imidlertid tilsigtet at indføre i Grundlovens midlertidige bestemmelser, at der snarest muligt skulle gives en lov „om Colonierne og deres Bestyrelse“²⁷, der skulle ordne koloniernes forhold til Danmark.²⁸ Forslaget blev imidlertid forkastet.²⁹

Forslaget blev blandt andet imødegået af A.S. Ørsted med det argument, at han ikke kunne se, „hvilken Berettigelse den nærværende [sic] Rigsdag, i hvilken Colonierne ingen Repræsentation have, kan have til at andrage paa eller at foreslaae indført i Grundloven en Bebudelse om en Lov for Colonierne“.³⁰ Dette synspunkt er fint overensstemmende med konglomeratlinjen. Når kongens regering havde givet Den Grundlovgivende Rigsforsamling del i den enevældige magt, så kunne dens beslutninger ikke strækkes ud over de områder, der var repræsenteret. Til den enhed, som var blevet skabt med oprettelsen af Den Grundlovgivende Rigsforsamling, hørte i Ørsteds opfattelse altså de lande, der havde sendt repræsentanter: Det egentlige Danmark, Island og Færøerne. Grønland synes i Ørsteds optik ikke at have været en del heraf og forblev derfor omfattet af enevælden.

Kultusministeren J.N. Madvig fastslog i samme forbindelse, at det overordnet set var regeringens indstilling, at en betingelse for sådan nærmere Ordning“.

²⁶ *Beretning* 1849, sp. 1479.

²⁷ *Beretning* 1849, sp. 2721.

²⁸ *Beretning* 1849, sp. 1480. Grundlovsudvalgets mindretal fremførte i forbindelse med sit forslag om en eksplicit beskrivelse af Grundlovens omfang, hvori kolonierne ikke var nævnt, at det måtte være tilstrækkeligt, at det stod i de midlertidige bestemmelser, „at disses Forhold til Moderlandet vil blive ordnet ved særegne Koloniallove“, hvilket refererede til den påtænkte majoritetsindstilling fra udvalget. På den baggrund synes det rimeligt at konkludere, at det har været flertallets baggrund for forslaget, at koloniallovene spillede denne rolle, og ikke blot pågældende mindretals.

²⁹ Forkastelsen skete med 58 stemmer mod 43. *Beretning* 1849, sp. 3393.

³⁰ *Beretning* 1849, sp. 3390.

ne løfteparagraffer måtte være, at de tilsigtede love „høre til for at føre os over i den almindelige Orden og Statsskik, som i Grundloven er tilsigtet“,³¹ og det mente han ikke var tilfældet. Også dette synspunkt er interessant, fordi Madvig uden at beskæftige sig med, hvorvidt kolonierne hørte under den fremtidige grundlovs område, alligevel fastslog, at det i hvert fald ikke var en naturlig følge af folkestyrets indførelse, at kolonierne fik anden forfatning, end de havde nu. Madvig mente desuden at vide, at finansminister W.C.E. Sponneck næppe fik tid til at gennemføre en sådan lov foreløbig.³²

Den endelige behandling af forslaget, hvorunder både Ørsted og Madvig havde givet deres mening til kende, foregik ikke på et tidspunkt, hvor der var plads til de lange forhandlinger. Krigen var endnu ikke vendt, og det meste af Jylland var besat af tyskere og slesvigholstenerne. Forsamlingens delegerede var ikke i humør til langstrakte udredninger, men ville hjem. At dømme efter den tidligere foreløbige behandling var der dog heller ikke mange, der følte, at de havde ord at knytte til selve forslaget. Kolonierne var ikke interessante.

I 1857 udkom J.E. Larsens førnævnte forelæsninger over dansk statsret afholdt i perioden 1849-52, hvori han indledningsvist beskrev statens territorium ved navnlig at forholde sig til tre overordnede beskrivelser: Det danske Monarki, Kongeriget Danmark og Danmarks Rige. Det forfatningsmæssige forhold mellem disse tre dele var selve kilden til de internationale stridigheder, der havde ført til samtlige europæiske stormagters indblanding efter Treårskrigen 1848-50, og som endnu ikke var afklaret, da Larsen nedskrev den nævnte passage. De to førstnævnte termer var forholdsvis ligetil: Det danske Monarki var helstaten, altså samtlige kong Frederik 7.s lande,³³ og Kongeriget Danmark, eller det *egentlige* kongerige Danmark, som ikke få havde benævnt det for at sikre sig mod misforståelser,³⁴ var Danmark uden bilande, hertugdømmer, kolonier eller andet. Definitionen af den sidste, Danmarks Rige, var de lande, der var søgt omfattet af den danske grundlov, Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1849. Han fastslog derfor:

Dog henstaaer den nærmere Ordning af disse Landes Stilling til Riget, og navnlig deres Deeltagelse i den almindelige Folkerepræ-

³¹ *Beretning* 1849, sp. 3392.

³² *Beretning* 1849, sp. 3393.

³³ *Samlede Skrifter* af J.E. Larsen, afd. 1, bd. 3, s. 1.

³⁴ Her kan ligeledes henvises til den senest omtalte tale af Orla Lehmann om „Danmark indtil Ejderen“.

sensation, endnu uafgjort og vil i Særdeleshed for Slesvigs Vedkommende afhænge af Fredsvilkaarene.³⁵

På trods af denne manglende afklaring var det dog klart tilkendegivet fra Den Grundlovgivende Rigsforsamlings side, hvem der skulle omfattes af Grundloven: Foruden Kongeriget Danmark bestod riget altså af hertugdømmet Slesvig, som siden 1720 havde været fuldt og helt under den danske konges myndighed, samt Færøerne og Island, der som tidligere norske bilande ikke var en del af Kongeriget Danmark, men som ved Norges afståelse i 1814 var forblevet en del af monarkiet. Larsen fortsatte:

Til Riget høre ogaa de danske Colonier udenfor Europa, men som underordnede Bilande, idet de vel ere undergivne samme Statsmagt, men ikke have nogen Deel i Folkerepresentationen...³⁶

Herunder hørte også Grønland.³⁷ Denne statsretslige tolkning er vigtig, fordi den dermed knyttede dele af kongens lande til en folkerepresentation, som de ikke selv var repræsenteret i – et synspunkt, der stred mod konglomeratopfattelsen, hvori ellers kun institutioner kunne binde landsdele sammen – i reglen kongen, men som i Den Grundlovgivende Rigsforsamling også de landsdele, der var repræsenteret. Med koloniernes tilknytning til Danmark uden repræsentation blev ideen om et Danmarks Rige et element, der i sig selv kunne binde kongens lande sammen statsretsligt. Tidens ønske om oprettelsen af nationalstaten satte spørgsmålstegn ved den forfatningsmæssige variation internt i riget. Kravet om oprettelsen af nationalstaten knyttede på baggrund af kultur og historie visse dele af riget tættere til hinanden end andre.

Efter fredsaftalerne stod de forfatningsmæssige forhold noget mere klart. Hertugdømmet Slesvig blev ikke underlagt Grundloven, skønt de liberale i København opretholdt håbet, og Grundloven dermed ikke skiftede navn. Island og Færøerne forblev underlagt Grundloven,

³⁵ *Samlede Skrifter* af J.E. Larsen, afd. 1, bd. 3, s. 24.

³⁶ *Samlede Skrifter* af J.E. Larsen, afd. 1, bd. 3, s. 24.

³⁷ Larsen skriver i *Samlede Skrifter*, afd. 1, bd. 3, s. 1 om hele det danske monarkis udstrækning: „Hertil hører... ikke blot det egentlige Kongerige Danmark med Hertugdømmet Slesvig samt Island og Færøerne, men ogsaa de tvende tyske Hertugdømmer Holsteen og Lauenborg samt Kolonierne udenfor Europa“. Da det ikke kan nægtes, at Grønland var en del af monarkiet, må vi derfor antage, at Grønland hos Larsen også blev opfattet som en af kolonierne uden for Europa. Således også i det foregående citat.

men på vidt forskellig måde. Island fik udvidet selvstyre og blev ikke repræsenteret i Rigsdagen. Færøerne blev underlagt Grundloven på lige fod med kongeriget Danmark og blev repræsenteret i Rigsdagen. Dansk Vestindien blev noget løsere tilknyttet, men det blev klargjort, at dets overordnede forhold til såvel moderlandet som udlandet blev reguleret af Rigsdagen, og øerne blev således en del af det politiske system, som Grundloven etablerede.³⁸

Men hvilke faktiske konsekvenser fik Grundloven så for Grønland? De danske kolonier i Grønland var et administrativt anliggende gennem Den Kongelige Grønlandske Handel, der lå under det nyligt oprettede Indenrigsministerium, hvilket naturligvis begrænsede Rigsdagens myndighed i grønlandske anliggender. Således var den kommission, der i 1851 blev nedsat til at „tage de grønlandske Anliggender under Overveielse“, nedsat ved kongelig resolution, ikke af Rigsdagen.³⁹

De grønlandske anliggender var dog underlagt Rigsdagens bevillingsmyndighed, hvilket fremgik af, at udgifterne til de grønlandske anliggender figurerede i finansloven helt fra den første i 1850. Derudover var danskere og grønlændere, der var ansatte ved Handelen, som nævnt underlagt dansk lov,⁴⁰ hvorfor også Grønland var underlagt Rigsdagens lovgivningsmyndighed, hvilket desuden fremgik af det faktum, at det grønlandske personales lønninger var reguleret af lønningslove for centraladministrationens personale, og at det også ligger i de løbende diskussioner om muligheden for at indføre frihandel på Grønland, at dette også skulle reguleres af Rigsdagen.⁴¹

På denne baggrund forekommer det lidet sandsynligt, at kultusministeren eller indenrigsministeren, som administrerede henholdsvis missionsvæsenet og Den Kongelige Grønlandske Handel, kunne have unddraget sig en rigsretsanklage, hvis Folketinget ønskede at stille disse retsligt til ansvar for administrationen af grønlandske anliggender.

Såvel de vestindiske som de grønlandske anliggender var altså en del af det lovgivnings- og bevillingssystem, som Junigrundloven havde etableret, og det er på denne baggrund, det skal ses, at indenrigs-

³⁸ Poul Erik Olsen: „De dansk-vestindiske øer og junigrundloven“ i *Historie/Jyske Samlinger*, ny rk., nr. 18, 1989, s. 5-12.

³⁹ H. Rink: *Samling af Betænkninger og Forslag vedkommende Den Kongelige Grønlandske Handel*, København 1856, s. 1.

⁴⁰ Kancelliets Skrivelse af 29. April 1819 ang. at Landets Love blive at anvende paa de sig i Grønland opholdende Europæere, samt ang. Skilsmisse og Horsbrøde i Grønland. Kancelliets Skrivelse af 11. Oktober 1828 ang. Landslovens Anvendelighed paa indfødte Grønlændere, der staa i Handelens Tjeneste.

⁴¹ Her kan f.eks. henvises til finanslovsdebatten i 1850. *Rigsdagstidende 1850 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 4562-4574.

minister og konseilspræsident P.G. Bang i Folketinget i december 1855 lidt overraskende proklamerede, at: „Grundloven sletikke gjælder for Vestindien, at den aldrig er bleven promulgeret der, og ligesaa lidt paa Grønland“.⁴²

Angrebet, som Bang så intenst forsvarede sig imod, kom fra Grundtvig, der havde opfordret regeringen til at trække forslaget om de grønlandske sagers overgang til Rigsrådet tilbage, fordi det ville være en begrænsning af kolonibefolkningernes rettigheder:

det... er en Følge [af forslaget], at alle Danske, baade i Vestindien og Grønland, maatte, saalænge som de vare der, fattes al den Sikkerhed, Ret og Frihed, som Grundloven hjemler, eftersom det nu er bestemt og gennemført, at Grundloven er indskrænket til Kongerigets særlige Anliggender, saa at altsaa Alt, hvad der gaaer ud af de særlige Anliggender, ogsaa gaaer ud af Grundlovens Omraade.⁴³

Bangs udtalelse var ikke grebet ud af ingenting. Der havde de foregående år været en løbende diskussion, om Grundloven gjaldt for Dansk Vestindien, der endte med den konklusion, at den ikke skulle tinglæses på øerne, og at kolonialloven skulle regulere forholdet mellem moderlandet og kolonien – i overensstemmelse altså med den opfattelse, Larsen og hans gruppe havde givet udtryk for i Den Grundlovgivende Rigsforsamling.⁴⁴ Ikke desto mindre fik bl.a. den påstand, at Grønland ikke skulle være omfattet af Grundloven, flere til at gå skarpt i rette med ministeren, men ingen til at forsvare ham. Overordnet set blev to overordnede argumenter fremført mod Bang.

For det første var der den historiske tilknytning, som mest markant blev fremhævet af Frederik Hammerich. Formodentlig på baggrund af de foregående års diskussion om de vestindiske øers stilling til Grundloven betragtede han det som „Dunkelt“, hvorvidt Dansk Vestindien skulle være underlagt Grundloven, men derfra kunne ikke slutes til Grønlands forhold:

i alt Fald tør jeg da vel antage, at Grønland hører under Grundlovens Omraade, Grønland, der til alle Tider har været betragtet som en dansk Eiendom, der er erhvervet i Christian den Fjerdes Dage af Danmarks Rige.⁴⁵

⁴² *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 108-109.

⁴³ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 44.

⁴⁴ Olsen 1989, s. 5-7.

⁴⁵ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 124-125.

Hammerich sluttede altså fra Grønlands nære historiske tilknytning til enheden Danmarks Rige og tidspunktet for dets erhvervelse, at Grønland i udgangspunktet måtte være omfattet af dette riges grundlov.

For det andet blev ministeren præsenteret for det argument, at eftersom grundlovsindskrænkningen netop i sagens natur var en indskrænkning af Grundloven, ikke af Rigsdagens myndighed, så måtte Grundloven jo også være gældende i Grønland. Dette blev mest kraftfuldt fremført af Grundtvig,⁴⁶ men var en antagelse, der lå til grund for flere indlæg.⁴⁷ Således fastholdt C.V. Rimestad, at der ved den tidligere grundlovsindskrænkning var „Spørgsmaal om Indskrænkning af den *Myndighed* og *Magtfuldkommenhed*, som Grundloven havde, men *nu* er der Spørgsmaal om at indskrænke Grundlovens *Territorium*“.⁴⁸

Sondringen fra Bangs side var tydeligvis, at de grønlandske anliggender på de nævnte områder nok var reguleret eller kontrolleret af Rigsdagen – selv dette var i strid med konglomeratlinjen, da ingen af områderne var repræsenteret i samme – men at dette ikke betød, at Vestindien og Grønland som sådan var underlagt Grundloven. Som Hammerich også havde pointeret, så var sagen i Vestindiens tilfælde noget mere tvetydig – antagelig også ud fra en historisk betragtning – men en sådan tvetydighed gjaldt ikke Grønland. Hverken Bang selv eller nogen af de øvrige tilstedeværende forsvarede yderligere synspunktet, hvilket tyder på, at Bang enten stiltiende accepterede, at han ikke havde ret i dette stykke, eller at det ikke for Bang havde nogen praktisk betydning for sagen. Grundtvig undlod da heller ikke at gøre indenrigsministeren, der tidligere havde beskyldt Grundtvig for aldrig at kende de love, han omtalte, opmærksom på, at han dog denne gang måtte siges at have forstået loven bedre end ministeren.⁴⁹ Heller ikke dette kommenterede indenrigsministeren.

Den manglende tilbagevisning af den noget bastante beskyldning mod ministeriet, at den skulle have misforstået, hvilket område Grundloven gjaldt for, samt det forhold, at sondringen mellem Rigsdagens lovgivende myndighed og Grundlovens fulde gyldighed i Grønland ikke havde nogen praktisk betydning, må have efterladt regeringens kritikere med den opfattelse, at de havde ret. Det er i denne sam-

⁴⁶ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 116, 151.

⁴⁷ Således f.eks. J.A. Hansens. *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 144, 149.

⁴⁸ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 156. Den samme antagelse gik Christian Tiemroth ud fra i sp. 142.

⁴⁹ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 1944-1945. Bangs beskyldning findes samme sted sp. 152.

menhæng bemærkelsesværdigt, at debatten, trods sin sparsomme behandling i senere statsretslige værker, dog fastslår, at Grønland er underlagt det samme politiske system som det egentlige Danmark.⁵⁰

Fælles eller særligt?

Spørgsmålets kerne var som nævnt, hvordan Grønland og Dansk Vestindien skulle styres. Det var en debat, der foregik med stor intensitet. Således skrev *Aarhus Stifts-Tidende* om folketingsdebattens første dag, at behandlingen, „som man ikke kunde vente Andet, fremkaldte en meget levende Debat“.⁵¹ Sproget var desuden bemærkelsesværdigt skarpt. Debatten har efter den begrænsede behandling i dagspressen at dømme dog ikke interesseret den danske offentlighed videre.⁵² Dette skal også ses i lyset af, at debatten fandt sted som afslutning på en politisk proces, der var påbegyndt med Kundgørelsen af 28. januar 1852, der bebudede beskæringen af Junigrundloven, og som navnlig de foregående to år havde taget form som en særdeles intens diskussi-

⁵⁰ I C.G. Holcks *Den danske Statsforfatningsret* fra 1869 fremgår det kun vagt. Således behandles kort „Statterritoriet“, der i første del, side 122, defineres på følgende måde „Efter det Anførte bestaaer den danske Stats Territorium nu foruden Bilandene og Kolonierne kun af det egentlige Kongerige Danmark“. Kolonierne var, som nævnt på side 120, Dansk Vestindien og Grønland. Der sondres hos Holck ikke mellem disse deles forfatningsmæssige stilling. I både Henning Matzens forskellige udgaver af *Den danske Statsforfatningsret* og i Carl Goos & Henrik Hansens *Den danske Statsret* fra 1890 benævnes Grønland derimod *biland*. Matzen 1888, s. 31. Goos & Hansen 1890, s. 2. Hos Matzen nævnes af relevante retskilder i forbindelse med territorierne uden for Danmark kun den islandske forfatningslov, loven om Færøernes Lagting og den vestindiske koloniallov og dermed altså ingen grønlandsk pendant, hvorfor Grønland må opfattes som underkastet Grundlovens politiske organer. Matzen 1888, s. 30. Goos & Hansen fremfører, at „Grønland som Statstilbehør [er] umiddelbart underkastet Hovedlandets politiske Organer“, men derudover også, at „Det er en Følge af Grønlands naturlige Beskaffenhed og af Beboernes kun halvt civiliserede Standpunkt, at der for denne Landsdel ikke har kunnet være Tale om en egentlig ordnet Forfatning og Forvaltning“, hvorefter det pointeres, at Grønland styres af Indenrigsministeriet i verdslig henseende, af Kultusministeriet i gejstlig henseende. Goos & Hansen 1890, hhv. s. 2 og 314.

⁵¹ *Aarhus Stifts-Tidende*, d. 14. december 1855, s. 1.

⁵² Dette er baseret på en gennemgang af de nationalliberale blade *Dagbladet* og *Fædrelandet*, den bondevenlige *Morgenposten* og den konservative *Flyve-Posten* i perioden, hvori debatten foregik. Derudover er d. 18. november 2015 foretaget søgning i Statsbibliotekets avisdatabase (<http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/avis>, databasen var på daværende tidspunkt ufuldstændig) på søgeordene „Grønland“, „Coloniernes“ og „Colonierne“. Fra denne søgning stammer *Aarhus Stifts-Tidendes* beskrivelse. Debatten nævnes i alle tilfælde alene i forbindelse med mere eller mindre objektive fremstillinger af forløbet.

on, hvor Rigsdagen havde forsøgt at få så stor indflydelse på de fremtidige helstatsforhold som muligt. Som det også hyppigt fremgik i debatten, havde man håbet, at grundlovsindskrænkningen i august 1855 og fællesforfatningen i oktober havde sat en stopper for denne efterhånden langvarige diskussion, som regeringen blev beskyldt for at holde i live ved at foreslå endnu et område taget fra Rigsdagen og overdraget til Rigsrådet.

Det er bemærkelsesværdigt og en anelse pudsigt, at en for den danske demokratiforståelse så væsentlig figur som Grundtvig faktisk ikke spillede nogen nævneværdig rolle i selve det politiske arbejde med folkestyrets etablering i Den Grundlovgivende Rigsforsamling. Hans mærkesager var danskheden og friheden – lidet konkrete størrelser, som ingen af de toneangivende politikere omkring Grundlovens vedtagelse i 1849 ville nægte at kæmpe for, og Grundtvigs måde at distancere sig på, navnlig i Den Grundlovgivende Rigsforsamling, endte med snarere at være til gene end til gavn, og noget egentlig produkt kom der ikke ud af hans bestræbelser.

Så meget mere bemærkelsesværdigt er det, at Grundtvig i spørgsmålet om fællesforfatningens etablering med klar stemme indtog et distinkt standpunkt, og at netop hans to mærkesager blev omdrejningspunktet for diskussionen. Overdragelsen af områder til fællesmonarkiet var både en krænkelse af danskheden, da fællesmonarkiet også omfattede de tyske landsdele, og en krænkelse af friheden, da fællesforfatningen ikke var af samme liberale støbning som Junigrundloven. De elementer, Grundtvig hidtil havde slået på i sit politiske virke, var altså pludselig blevet såre konkrete.

Overdragelsen af de indre grønlandske anliggender var ifølge Grundtvig en egentlig dansk afståelse af Grønland:

her er jo i alt Fald det tilstede, at jeg ikke seer, at Rigsdagen kunde overgive Grønlands indre Anliggender til Regjeringen og Rigsraadet alene, uden at den tillige paa Kongerigets Vegne afstod al Ret til Grønland, saa at det var overgivet som et Land – thi som saadant har det jo tilhørt Kongeriget Danmark – til Fællesmonarchiet som det, der atter kunde afgive og afstaae det, til hvem det vilde og for hvad det vilde.⁵³

Faren ved dette var her tydelig nok: Både Grundtvig og Hammerich ytrede åbent den frygt, at holstenerne, tyskerne i fællesmonarkiet, skulle få nogen som helst indflydelse på styret af Grønland.⁵⁴

⁵³ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 117.

⁵⁴ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 118, 124.

De indre grønlandske anliggender var ikke af et overvældende omfang. Grundtvig antog i sit indlæg, at dette netop kunne have været en af grundene til, at regeringen på Danmarks vegne så letsindigt ville afstå Grønland. For Grundtvig og en række af de øvrige politikere var det imidlertid væsentligt nok: Primært drejede det sig nemlig om missionsvæsenet, som forestod både undervisning og kirke i de danske besiddelser i Vestgrønland.

Det nære forhold, der hos Grundtvig var mellem folkeånden, religionen og uddannelsen, gør det let forståeligt, at netop dette område ikke burde negligeres. Grundtvig gjorde sig den for ham grufulde forestilling, at fællesmonarkiet ville ende med at finansiere et tysk missionsvæsen i Grønland for danske penge – kongeriget Danmark stod for 60 % af fællesmonarkiets indtægter.⁵⁵

Hammerich, der netop grundede sit argument for, at Grønland var omfattet af Junigrundloven, på de grønlandske besiddelsers historiske tilknytning til Danmarks Rige, understregede distancen til det tyske ved at fremhæve, at det tyske hertugdømme Holsten aldrig havde haft lod og del i erhvervelsen af Grønland, og at Grønland var „et Land, hvortil nordiske Traditioner altid have knyttet sig“.⁵⁶

Et andet polemisk bidrag til denne opfattelse var, at J.A. Hansen hertil føjede, at når man fra regeringens side nu ville gøre enkelte præsteembeder, altså de grønlandske, fælles, der ellers var særlige, så var det, fordi man således kunne indsluse ærkebispedømmet af bagvejen – et fælles præsteembede for hele monarkiet, et knæfald for katholicismens pomp og pragt og et udsalg af danske protestantiske værdier.⁵⁷

Hvad angik Grundtvigs anden mærkesag, friheden, er det allerede i forrige afsnit nævnt, hvordan Grundtvig havde været betænkelig ved, at de danske i Grønland og Vestindien pludselig skulle fratages de frihedsrettigheder, som Grundloven havde givet dem – altså, som også Rimestad havde nævnt, at ikke bare Junigrundlovens anliggender, men også dets territorium indskrænkedes. Derudover blev det af bondevennen J.A. Hansen betonet, at styret nødvendigvis også måtte blive et ganske andet under fællesforfatningen:

... kunne de indre Anliggender i Colonierne ventes at blive ordnede paa en friere Maade og mere overensstemmende med de frie og oplyste Landes Fordringer, naar de komme til at høre under Rigsraadet, end naar de høre under den danske Rigsdag? Jeg

⁵⁵ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 118.

⁵⁶ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 124.

⁵⁷ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 147-148.

skal ikke afsige nogen Dom om det høie Rigsraad, men saa Meget tør jeg dog sige, at Ordningen af disse Forhold vil blive en lille bitte Smule mindre folkelig, naar de henlægges under Rigsraadet, end naar de vedblive at henhøre under Rigsdagen.⁵⁸

Til Rigsrådet blev desuden bredt knyttet den formodning, at denne forsamling, der foruden i militære og udenrigspolitiske spørgsmål var tildelt lovgivningsmyndigheden på det overordnet finansielle område, ved at overtage koloniernes indre anliggender ville fokusere for ensidigt på det finansielle til skade for koloniernes styrelse, da dette ville skabe et snævert syn på besiddelsernes rentabilitet.⁵⁹ Bredden af denne frygt understreges af den betænkning, et enigt folketingsudvalg afgav forud for andenbehandlingen, og som afsluttede diskussionen om de grønlandske anliggender:

Rigsraadet, der har at gjøre med saa store, for hele Staten saa vigtige Sager, vilde neppe have Leilighed til at skjænke disse smaa Forhold tilbørlig Opmærksomhed, og vilde med Monarchiets Finantser for Øie som et af sine store Hovedformaal maaske let komme til at see den grønlandske Handel mere udelukkende fra den finansielle Side.⁶⁰

Væsentligheden af dette forhold blev understreget af, at udvalget desuden gjorde opmærksom på, at Den Kongelige Grønlandske Handel netop ikke blot var et finansielt foretagende, men også agerede domstol og borgerlig myndighed i de grønlandske besiddelser. Det var altså den korrekte varetagelse af disse funktioner, som Rigsrådet kunne overse og komme til at nedprioritere.

Det samlede billede var, at Grønland skulle knyttes til Danmark pga. den historiske og kulturelle tilknytning, men også fordi det ville sikre et frit og folkeligt styre. I modsætning hertil stod det tyske, det fremmede, det ufrie og det aristokratiske samt den rent merkantile interesse.

Biland, domæne eller koloni?

Som vist brugte både Ørsted og Larsen, der ellers ikke syntes enige om Grønlands statsretslige status, begrebet *koloni* til beskrivelse af så-

⁵⁸ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 146.

⁵⁹ Denne frygt blev ytret af Frederik Hammerich (*Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 124), D.G. Monrad (sp. 131), Geert Winther (sp. 139, 141) og C.V. Rimestad (sp. 156).

⁶⁰ *Rigsdagstidende 1855-56 – Tillæg B*, sp. 183.

vel de grønlandske besiddelser som Dansk Vestindien. Det mest oplagte fællestræk for disse to var, at de ikke havde repræsentanter i Rigsdagen. Dette kan imidlertid ikke entydigt siges i samtiden at være hverken en definition af eller bare et udtryk for kolonistatus. Således blev Island ikke mere koloni af at frasige sig rigsdagspladser i Den Grundlovgivende Rigsforsamling, mens det omvendt faktisk var på tale at tildele kolonien Dansk Vestindien rigsdagspladser, hvilket øernes repræsentanter imidlertid ikke var interesserede i.⁶¹ Imidlertid var dette ikke på tale for Grønlands vedkommende. I Den Grundlovgivende Rigsforsamling fremgik en sondring mellem, hvad der var koloni og hvad ikke, ikke så eksplicit, at det kunne skabe egentlig diskussion, og Larsens forelæsninger var, om end mere eksplicite, heller ikke oplagt genstand for en meningsudveksling.

Konsulterer vi *Almennyttigt Dansk Konversations-Lexikon*s relevante bind fra 1851, defineres *koloni* således:

Coloni kaldes i almindeligst Forstand: enhver fra et Menneskesamfund udgaaende Bosættelse udenfor Hjemmet, hvad enten Stammen til denne ny Gren er en hel Stat, et Landskab eller en enkelt By, et helt Folk eller en enkelt Menighed.⁶²

Dette harmonerer fint med såvel de samtidige statsretslige vurderinger samt forholdene både i Grønland og Dansk Vestindien og giver et indtryk af, at der i kolonibegrebet lå, at det var den danske tilstedeværelse og dominerende politiske position, der var det afgørende. Den øvrige, om end beskedne, politiske opmærksomhed, de to områder blev tildelt i Rigsdagen inden diskussionen 1855-56, kan imidlertid give os et indtryk af, at forholdet mellem Danmark og Grønland ikke blev opfattet på samme måde som forholdet mellem Danmark og Dansk Vestindien, og at tilstedeværelsen ikke var afgørende i beskrivelsen af forholdet. Dette kommer til udtryk, da Julius Wilkens og Frederik Jespersen i 1852 foreslog Dansk Vestindien solgt, og forslagsstillerne meget entydigt fremstillede Dansk Vestindien som et blot og bart investeringsobjekt, der ingen kulturel tilknytning havde til Danmark:

Disse Colonier have været en Handels-gjenstand, saalænge de have existeret, og jeg har aldrig hørt, at Nogens „Følelse“ har op-rørt sig ved at betragte dem som saadanne... Dernæst have Øer-

⁶¹ Fridlev Skrubbeltang: „Dansk Vestindien 1848-1880“, bd. 3 af Johannes Brøndsted (red.): *Vore gamle tropekolonier*, Fremad, 1967, s. 34-36.

⁶² *Almennyttigt dansk Konversations-Lexikon*, bd. 3, København, 1852, s. 247. <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=wu.89119129674;view=1up;seq=128>.

ne været en Afløbskilde for Byen Kjøbenhavn, et Slags Afløbsrende for Befolkningen her, idet man til Øerne har sendt alle Slags Drukkenbolte, Billardspillere og andre Dagdrivere, for at de der kunde prøve, om de enten kunde døe eller gjøre deres Lykke, og i mange Tilfælde naaede de ogsaa Et af disse To. Men af den Grund har man ikke længere nødig at holde paa Øerne, efter at nu Californiens Guldland er bleven opdaget, hvor man jo har et Anbringelsessted for saadanne Personer.⁶³

Skønt Grønlands økonomi også blev genstand for forhandling i Grundlovens første år, så viser de i forrige afsnit behandlede udsagn, at skildringen af den kulturelle forbindelse til Grønland var af en ganske anden karakter. Grønland var historisk og kulturelt knyttet til Danmark, mens Dansk Vestindien var et investeringsobjekt. Jespersen og Wilkens blev ikke afgørende modsagt i denne forbindelse, og tankerne om salget var da også oppe gentagne gange, hvor de fandt væsentlig støtte i Rigsdagen, men mødte modstand fra USA, indtil de blev solgt i 1917.

Det bør naturligvis i denne forbindelse pointeres, at der er den forskel, at Den Kongelige Grønlandske Handel i disse år faktisk gav overskud. En stabilt god forretning var Grønland dog ikke, og som det nedenfor vil fremgå, så var det ikke et kardinalpunkt for Rigsdagen, hvilken kasse overskuddet gik til, da Rigsdagen netop afstod dette til fælleskassen i samme forbindelse.

Det var på baggrund af denne tvetydige brug af kolonibegrebet, regeringen Bang i december 1855 foreslog, at „Coloniernes indre Anliggender“ skulle være et helstatsligt fællesanliggende og ikke et dansk særanliggende. Grønland var eksplicit omfattet af kolonibegrebet.⁶⁴ Det forekommer samtidig klart, at terminologien ikke interesserede P.G. Bang – at han brugte tre forskellige beskrivelser i motiveringen, er et vidnesbyrd herom – når blot det fremgik, hvilken rådighed hvem havde over hvad. Begrebet *biland* synes således af Bang at være blevet betragtet som en meget lidt fyldestgørende beskrivelse, hvilket der ud

⁶³ *Rigsdagstidende 1851-52 – Forhandlingerne i Folketinget*, sp. 4052-53. Wilkens udtrykker i indlægget i sp. 4036-38 desuden, at den danske kultur hverken i form af undervisning eller i form af de danskes tilstedeværelse gør sig gældende på øerne.

⁶⁴ Grundlovsindskrænkningen af 29. august 1855 findes i Jens Himmelstrup og Jens Møller: *Danske Forfatningslove 1665-1953*, 2. ændrede udg., København 1970, s. 89-91 (koloniernes anliggender omtales s. 90). Bangs forslag og motivering findes i *Rigsdagstidende 1855-56 – Tillæg A*, sp. 3-8. Forslaget i sig selv omfatter tre linjer på sp. 3 sålydende: „Coloniernes – derunder indbefattet Grønlands – indre Anliggender skulle ikke henhøre til Kongeriget Danmarks særlige Anliggender“.

fra en ren juridisk betragtning var god grund til pga. den meget lille grad af overensstemmelse mellem de danske bilandes statsretslige forhold.

I dansk sprogbrug brugtes termen *biland* ofte som fælles begreb for de nordatlantiske besiddelser, foruden Grønland også Island og Færøerne, som var forblevet ved Danmark i forbindelse med adskillelsen fra Norge i 1814 på trods af, at det netop var Norge, der havde bidraget med disse landområder ved den dansk-norske unions påbegyndelse i 1380. Der synes heri at ligge, at det enkelte land var en slags vedhæng til hovedlandet – ofte med løsere tilknytning til dette.⁶⁵ Dette var imidlertid ikke altid tilfældet, hvad regeringen også påpegede i forslaget.⁶⁶ De tre nordatlantiske bilande havde vidt forskellig status. Island havde udvidet selvstyre og havde nok deltaget i Den Grundlovgivende Rigsforsamling, men fik ikke plads i Rigsdagen. Færøerne derimod var i konstitutionel henseende at betragte som et hvilket som helst amt i det egentlige Danmark – uden selvstyre, men med pladser i Rigsdagen. Og så var der Grønland, som af regeringen i forslagets motivering blev beskrevet på følgende måde:

Grønland [bliver] efter de for samme gjældende Forskrifter behandlet som en Coloni i dette Ords strengeste Forstand, og har i Virkeligheden i det Væsentlige Charakteren af en Domæne.⁶⁷

Hvad der i denne forbindelse vakte stor forargelse i Folketinget, var for det første regeringens noget kølige beskrivelse af Grønlands status alene på baggrund af statsdelens funktion snarere end i den historiske og sjælelige tilknytning, hvori bilandsbegrebet netop fandt sin hjemmel. I vore dage, hvor den (norsk-)danske forbindelse til Grønland i reglen beskrives påbegyndt med Hans Egedes ankomst i 1721, er det interessant, at det ikke var denne begivenhed, der blev refereret til som central for den danske tilknytning til Grønland. Både Grundtvig og Frederik Hammerich beskrev Grønland som dansk ejendom, der var blevet erhvervet under kong Christian 4., altså i forbindelse med de ekspeditioner, der havde til formål at genetablere forbindelsen til rigsdelen.⁶⁸ Som nævnt betonedede Hammerich ikke blot den danske tilknytning, men også den samlede nordiske tilknytning – og dermed også en henvisning til Danmark som de nordiske traditioners

⁶⁵ Se f.eks. *Ordbog over det danske Sprog*, <http://ordnet.dk/ods/ordbog?query=biland&tab=for>. Notitsen er fra 1920 i det da udkomne bind 2.

⁶⁶ *Rigsdagstidende 1855-56 – Tillæg A*, sp. 7-8.

⁶⁷ *Rigsdagstidende 1855-56 – Tillæg A*, sp. 8.

⁶⁸ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 117-118, 124.

bærer i Grønland.⁶⁹ Som helhed må Hammerichs bidrag til diskussionen for tilhørerne have været svær at løsrive fra den historiske autoritet, der omgærdede ham. Han var professor i kirkehistorie, men havde en række bredere historiske værker bag sig. I netop disse år skrev han på værket *Danmark under Adelsvælden*, hvori han blandt Christian 4.s bedrifter nævner „Grønlands Gjenopdagelse 1605“, i hvilken forbindelse der handlede med de indfødte, og hvorefter der etableredes et grønlandsk handelskompagni, hvis manglende succes imidlertid førte til, at „Kongen ... [gav] den grønlandske Handel fri“.⁷⁰

For det andet vakte det forsamlingens forargelse, at Grønland blev beskrevet som såvel en koloni som et domæne. Når regeringen havde knyttet disse to begreber til Grønland, må det, trods J.A. Hansens polemiske kommentar, som blev citeret i indledningen af denne artikel, forstås sådan, at Grønland som helhed kunne beskrives som begge dele, og at disse altså ikke var gensidigt udelukkende. I modsætning til den leksikale betydning af begrebet *koloni*, var et domæne ikke defineret af en befolknings tilstedeværelse, men et herredømme over et stykke jord, hvis indkomster kom ejeren, landsherren, til gode.⁷¹

Skal disse to definitioner forenes, så må det forstås sådan, at Grønland som en helhed var at forstå som et domæne, hvoraf Danmark kunne profitere, selvom denne profitering i sagens natur kun kunne ske igennem en vis grad af tilstedeværelse. Beskrivelsen af Grønland på denne måde vakte stor forargelse i Folketinget, netop fordi man dermed gjorde Grønland til et blot og bart nytteobjekt. Det er i denne forbindelse desuden relevant, at den daværende indenrigsminister Rosenørn i februar 1850 under behandlingen af den første finanslov netop havde afvist at opliste Grønland under domænevæsenet, da „Bestyrelsen [af Grønland] ... maa fornemmelig komme i Betragtning de Indbygges Velfærd, som der opholde sig“ snarere end indtægterne af handlen.⁷²

I debatten 1855-56 supplerede Hammerich sin betoning af Danmarks historiske tilknytning til området med en lidet flatterende parallel mellem regeringens opfattelse af Grønland som et domæne og enevældens ufrihed:

⁶⁹ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 124.

⁷⁰ Fr. Hammerich: *Danmark under Adelsvælden (1523-1660)*, bd. 3: „Christian den fjerdes Menneskealder. (1596-1629.)“, København, s. 70-74. Citaterne er fra hhv. s. 70 og 74.

⁷¹ *Almennyttigt dansk Konversations-Lexikon*, bd. 3, København, 1852, s. 1118. <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=wu.89119129674;view=1up;seq=565>.

⁷² *Rigsdagstidende 1850 – Forhandlingerne paa Folkethinget*, sp. 623.

... det minder lidt om Stavnsbaandets Tider og Middelalderens Dage, da man alene saae paa Landet, og, naar man havde taget en Bestemmelse om det, ja saa fulgte Befolkningen med af sig selv og ovenikøbet. Det forekommer mig, at man paa ingen Maade tør glemme, at Grønland har en Befolkning, hvor lille den end er.⁷³

Hother Hage betonedede det mærkværdige i, at regeringen sluttede fra, at handelens overskud var blandt statskassens aktiver, til at Grønland som helhed, som land, var et domæne. Netop ved at gøre en sammenligning med Færøerne forbandt Hage disse to „Bilande“ med hinanden, da heller ikke Færøerne betragtedes som domæne, selvom staten drev handel dér.⁷⁴

Folketingets opfattelse var altså, at Grønland ikke som biland måtte betragtes som alene et nytteobjekt – i modsætning til det, Wilkens og Jespersen nogle år tidligere havde hævdet, at Dansk Vestindien ubestridt var – og regeringen indrømmede ligeledes i sin officielle henvendelse til folketingsudvalget, at Grønland ikke var at betragte som koloni, hvad angik missionsvæsenet og den økonomiske bistand, der blev givet til grønlænderne.⁷⁵ Vigtigheden af folketingspolitikernes synspunkt var tydelig nok. Begrebsbrugen var selve kilden til denne intense diskussion, der for regeringen alene var et spørgsmål om ord, men hvor det for mange af Folketingets prominente medlemmer også var et nationalt og kulturelt symbol. Ægtheden af forargelsen fremstod ligeledes klart ved, at Folketinget uden sværdslag afgav Den Kongelige Grønlandske Handels indtægt til monarkiets fælleskasse mod at få fastslået, at de grønlandske indre anliggender var blandt kongerigets særlige. Folketinget havde en klar interesse i Grønland som andet end forrentning.

Konkluderende bemærkninger

I den danske regents våbenskjold har der siden 1814 været en isbjørn som en påmindelse om, at vedkommende også er fyrste i Grønland. Sammen med Islands kronede klipfisk og Færøernes vædder fik isbjørnen plads her med Norges afståelse til Sverige, fordi de tre områders tilknytning til kongen hidrørte fra Danmarks union med Norge, der blev indgået i 1380 og indtil da havde været repræsenteret af Norges stående løve. Isbjørnen kendes imidlertid fra 1600-tallet, hvor den

⁷³ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 124.

⁷⁴ *Rigsdagstidende 1855-56 – Forhandlingerne i Folkethinget*, sp. 154.

⁷⁵ *Rigsdagstidende 1855-56 – Tillæg B*, sp. 191.

bl.a. optræder på Christian 5.s regaliesværd fra 1670. Dansk Vestindien fik aldrig samme ære.

Under enevælden var magten samlet hos kongen, og de forskellige rigsgdeles forhold til København var som sådan ikke statsretsligt relevant, før andre instanser blev inddraget i beslutningerne. Dette skete i markant grad med Grundlovens stadfæstelse i 1849, hvor det dermed også blev et spørgsmål, hvilke områder der var omfattet af dennes lovgivende organers myndighed.

Regeringen med den tidligere embedsmand under enevælden P.G. Bang i spidsen betragtede ud fra en praktisk betragtning Grønland som en koloni eller snarere en samling af danske kolonier, der ikke var omfattet af Grundloven, og hvor Den Kongelige Grønlandske Handel dermed kunne følge de øvrige forrentningsinstitutter – på lige fod med f.eks. Den Kongelige Porcelænsfabrik – til monarkiets fælles anliggender. Der var alene tale om et investeringsobjekt, en pengesag. Dette stred mod grundtvigianernes og andre nationale og liberale skikkelsers opfattelse. Disse opfattede Grønland som et biland, altså et vedhæng til Danmarks Rige, der af samme årsag også var omfattet af Grundloven, og hvor overdragelsen af dette til monarkiets fællesorganer ikke bare bestod i overdragelsen af et kontor under Indenrigsministeriet, men det folkelige Danmarks afståelse af Grønland til et aristokratisk dansk-tysk fællesmonarki. Grønland blev dermed et dansk nationalt symbol, der var tæt forbundet med den kamp om etableringen af den konstitutionelle enhed *Danmarks Rige*, som i Junigrundlovens titel, Danmarks Riges Grundlov, forblev en uopfyldt drøm, fordi Slesvig aldrig blev inddraget. Samme status havde Dansk Vestindien ikke.

Den side, der i denne sammenhæng må betragtes som den sejrende, er oppositionen. Man fik anerkendt, at Grønland var andet og mere end bare forrentning. Regeringen opgav at argumentere for, at Grønland skulle være uden for Grundloven, hvilket både oppositionen og den ledende statsretsekspert J.E. Larsen bestred med det argument, at Grønland med den historiske og kulturelle samhørighed med Danmarks Rige havde nordisk og dansk tilknytning og ikke tysk. Dermed blev fællesorganerne heller ikke overladt kontrolfunktionerne i forhold til Grønland. Disse forblev hos de politiske organer for Danmarks Rige. Dermed hævdede oppositionen med regeringens accept, at Grønland havde en anden og tættere tilknytning til Danmark end koloniens til moderlandet.

Jeg har i denne forbindelse alene behandlet det danske perspektiv på forholdet, men det er ikke af den grund mindre bemærkelsesværdigt, at Grønland bliver hevet ud snarere end sat ind i koloniernes

kreds, og at dette som eksemplificeret i et af de indledende afsnit opretholdes af statsretseksperterne i slutningen af århundredet, hvor kolonibesiddelse ellers var omgærdet med prestige.

Denne enkeltsag viser også, at der fra det faktum, at der i hele den såkaldte koloniperiode taltes om danske kolonier i Grønland, som Søren Rud og Inge Seiding har gjort til et af deres argumenter for, at Grønland var en koloni, ikke kan sluttes, at der statsretsligt var tale om en koloni.

Omvendt må det også bestrides, når Thorkild Kjærgaard har hævdet, at der ikke har været talt om Grønland som en koloni i statsretslig forstand, men som kolonier, hvor flertallet indikerer, at der er tale om tilstedeværelse i stil med kolonierne på den jyske hede. Af Bang bruges koloni i ental og flertal på skift, og både i Den Grundlovgivende Rigsforsamling og hos statsretseksperter ser man Grønland omtalt som koloni på lige fod med Dansk Vestindien, ligesom også Bang gjorde det.

Derudover understreger diskussionen, at FN's definition af, hvad en koloni er, som Astrid Nonbo Andersen gør til sit argument for, at Grønland var en koloni, netop er en anakronisme, da folkesuverænitetsens fravær overhovedet ikke blev bragt ind i diskussionen, mens det omvendt blev hævdet, at den grønlandske befolkning også var omfattet af Grundlovens frihedsrettigheder, hvilket ikke er i overensstemmelse med den i forskningen generelle opfattelse, at Grønland ikke var omfattet af 1849-grundloven. Max Sørensens opfattelse, der afviger herfra, er også i modstrid med den samtidige opfattelse hos den sejrende part, eftersom denne faktisk hævdede, at frihedsrettighederne gjaldt for grønlænderne, hvilket Max Sørensen bestrider.

Regeringens anerkendelse af, at beskrivelsen af Grønland som en koloni ikke var fyldestgørende, havde som primær forudsætning, at Grønland havde historiske og kulturelle bånd til Norden – bånd, der ikke med samme kraft kunne påberåbes i tilfældet Dansk Vestindien. Dermed kunne Grønland ifølge oppositionen ikke sammenlignes med øvrige koloniseringsprojekter, da tilknytningen ikke – eller i hvert fald ikke længere – var et rent materielt, men også et kulturelt bånd.

SUMMARY

„A country that has always been connected to Nordic traditions“
The Fight for Greenland 1855-56

This article suggests that the debate on whether Greenland has ever been a Danish colony has often been influenced by later colony definitions mirroring the highly complex and ever-changing constitutional relationship between Greenland and Denmark. In 1855-56 it was discussed in the Danish parliament whether Greenlandic internal affairs should remain subject to the decision-making of the assembly of the Danish June Constitution of 1849 – the *Rigsdag* – whose authority was limited to the affairs of the kingdom of Denmark proper, or whether they should be regulated by the so-called *Rigsråd*, an assembly dealing with the common affairs of the complete Danish monarchy, including the German duchies Schleswig, Holstein and Lauenburg. By examining this debate, it is clear that the majority of Danish politicians did not agree with the government's view that Greenland as a colony ought to be transferred to the common constitutional institutions, i.e. the *Rigsråd*. Such leading characters as N.F.S. Grundtvig and Frederik Hammerich argued that Greenland was not really a colony, but a *biland*, a dependency, which was included under the June Constitution and thus under the authority of the *Rigsdag*. This view was supported by the claim that, historically, Greenland was a country connected to the North, in opposition to Germany; and that the German subjects of the monarchy, the Germans in Holstein, should have no influence over Greenlandic affairs. Greenland thereby became a Danish national symbol – a symbol of the free democratic North as opposed to the unfree, aristocratic Germany. Greenland was more than an investment object, like the Danish West Indies, for instance, and should not be reduced to colony status. This analysis shows the dangers of retrospective statements that Greenland was simply a Danish colony. To most of the members of the *Rigsdag* in 1856, it certainly was not. The result of the debate was that the parliamentary opposition won the day and that Greenland remained subject to regulation by the *Rigsdag*.